

Тематичний розділ: Економіка та управління національним господарством

Стоянець Н. В.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної
діяльності та євроінтеграції
Сумський національний аграрний університет

СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Досліджено теоретичні питання, що стосуються сталого розвитку економіки України. Охарактеризовані основні Цілі сталого розвитку та визначені першочергові заходи, які нам необхідно виконати при реалізації даної економічної концепції. Проведені аналітичні дослідження стану інноваційного забезпечення та трансферту інновацій в національне господарство України.

Ключові слова: сталий розвиток, соціально-економічний розвиток, інновації, регіональна економіка, національна економіка, програми розвитку.

Постановка проблеми. Упродовж багатьох років реформувань та внутрішніх перетворень Україна нарешті стала на шлях прогресивного, прийнятого у всьому світі, сталого розвитку. Концепція сталого розвитку була розроблена на основі наукової обробки великого масиву емпіричного матеріалу, глибокого аналізу практики та синтезу нових знань, зазначена концепція отримала характер науково–теоретичного та політичного підґрунтя подальшого розвитку української нації.

На міжнародній арені роль головного модератора та координатора моделі сталого розвитку відіграє ООН. Концепція сталого розвитку взята на озброєння у багатьох країнах світу. Розробляються стратегії сталого розвитку на

глобальному, національному, регіональному, місцевому рівнях управління. Реалізація таких стратегій вже дала цікаві позитивні результати, значно покращуючи управління в містах і селах. Досягається збалансованість економічного, соціального, екологічного розвитку. Кращі результати досягнуто там, де в розробці та реалізації стратегій сталого місцевого розвитку беруть активну участь місцеві громади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Свої роботи по дослідженню моделі сталого розвитку присвятили як вітчизняні, так і закордонні науковці: Б.Є. Патон, М.А. Хвесик, В. Геєць, І.К. Бистрякова, О.М. Алимов, Д.Г. Лук'яненко, В.В. Трофимова, Е. Гонч, Ф. Джовані, М. Котабі, П. Самуельсон та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Але, не зважаючи на значну увагу вчених до вивчення цієї тематики, сьогоdnішній стан національної економіки показує, що мають місце відчутні наукові прогалини, зокрема, в частині аналізу, планування і прогнозування результатів та наслідків від запровадження чи зволікання з впровадженням принципів сталого розвитку економіки на місцевому, регіональному, і, як наслідок, національному рівні, особливо з врахуванням сьогоdnішніх структурних, технологічних і екологічних змін в нашій державі.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження та обґрунтування можливості практичних шляхів реалізації концепції сталого розвитку як на регіональному так і на національному рівні з відображенням основних першочергових рішень, без вирішення яких модель сталого розвитку не зможе бути запровадження в національну економіку в повній мірі.

Виклад основного матеріалу.

На сьогодні питання сталого розвитку українського суспільства є досить актуальними. Вже пройшло досить багато часу як концепція сталого розвитку була прийнята багатьма країнами до запровадження. Так, сам вислів «сталий розвиток» був введений ще у 1987 році Міжнародною комісією по навколишньому середовищу і розвитку [1, с. 6].

Концепція «сталого розвитку» розроблялася міжнародним співтовариством поступово, визначаючи принаймні три принципові обов'язкові її складові: економічне зростання, соціальний прогрес та захист навколишнього середовища. Стійкий (сталий) розвиток виражає достатньо просту ідею: досягнення гармонії між людьми і між суспільствами та природою, розв'язання протиріч, що існують у наш час (протиріччя між природою і суспільством, між екологією і економікою, між розвинутими країнами і тими, що розвиваються, між багатими і бідними, між уже сформованими потребами людей і розумними потребами, між теперішніми та майбутніми поколіннями тощо). Взаємозв'язок та баланс економічних, соціальних, екологічних, інституційних та інноваційно-технологічних компонентів з метою максимізації добробуту людини без ускладнення можливостей для майбутніх поколінь задовольняти свої потреби визначаються сучасними науковцями як «сталий розвиток» [2].

У контексті таких завдань стосовно України слід визначити, що принаймні два суттєвих питання вимагають вирішення, на яких необхідно зосередити увагу в подальших дослідженнях, оскільки вони мають системоформуючий характер. Перше – виявлення причин такого становища, коли наші держава і суспільство, що мають досить значні стратегічні запаси різного виду ресурсів, залишаються в колі бідних країн Європи. Друге – чи зможе Україна в разі наявності необхідних коштів використати їх належним чином на користь досягнення сталого розвитку, чи спроможна вона перетворити свої ресурси на дієвий капітал і потужне джерело розвитку національної економіки [1, с. 7].

Ці питання орієнтують на визначення системних позицій щодо перетворення національного господарства України у стійку суспільну цілісність, здатну самовідтворюватися та самоорганізовуватися в напрямі вирішення конкретних соціально-економічних проблем. Насамперед, ідеться про те, що народ України, який тією чи іншою мірою є власником великої кількості різноманітних природних і суто матеріальних ресурсів, повинен сформувати в себе здатність перетворювати їх у капітальну форму. Але відомо, що ресурс стає капіталом у разі створення сукупності відповідних інституціональних умов. Перетворення

матеріальних активів у продуктивний капітал є дуже складним процесом, проте без цього забезпечення сталого розвитку України в подальшому є проблематичним, оскільки господарська практика сьогодення доводить, що в умовах перманентної світової соціально-економічної кризи найбільш адекватною основою для сталого розвитку національного господарства можуть бути тільки власні ресурси [1, с. 7].

На сьогодні вже визначені наступні цілі сталого розвитку України, які становитимуть нову систему взаємоузгоджених управлінських заходів за економічним, соціальним та екологічним (природоохоронним) вимірами, спрямовану на формування суспільних відносин на засадах довіри, солідарності, рівності поколінь, безпечного навколишнього середовища. Вони мають забезпечити інтеграцію зусиль щодо економічного зростання, прагнення до соціальної справедливості і раціонального природокористування, що потребує глибоких соціально-економічних перетворень в Україні та нових підходів до можливостей глобального партнерства.

Президент України Петро Порошенко у своєму виступі на Саміті ООН з Порядку денного в галузі розвитку на період після 2015 року, який відбувся в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН, і під час якого було надано загальне бачення нових орієнтирів розвитку до 2030 року та визначено 17 Цілей сталого розвитку, зазначив - *«Для досягнення Цілей Сталого Розвитку на національному рівні Україна здійснюватиме нові програми і проекти, які на практиці забезпечать макроекономічну стабільність, екологічний баланс та соціальну згуртованість. ЦСР служитимуть в якості загальної основи для подальших перетворень в Україні» (П. Порошенко) [3].*

Основними Цілями сталого розвитку на 2016-2030 роки, з відповідними завданнями нами зображені на рис. 1.

У відповідності до поставлених Цілей сталого розвитку Україні до 2030 року ми б хотіли виділити першочергові заходи, які нам необхідно виконати:

Рис. 1. Цілі сталого розвитку для України на період 2016-2030 р.р.

Джерело: складено автором за [3]

- ліквідувати крайню бідність для всіх людей (нині крайня бідність визначається як проживання на суму менш ніж 1,25 дол. США на день - прим. автора);
- запровадити на національному рівні належні системи і заходи соціального захисту для всіх, включаючи встановлення мінімальних рівнів, і до 2030 року досягти суттєвого охоплення бідних і уразливих верств населення;
- створити на національному, регіональному та міжнародному рівнях надійні стратегічні механізми, в основі яких лежали б стратегії розвитку, що враховують інтереси бідноти і гендерні аспекти, для сприяння прискореному інвестуванню в заходи щодо ліквідації бідності;
- забезпечити створення стійких систем виробництва продуктів харчування й упровадити методи ведення сільського господарства, які дозволяють підвищити життєстійкість і продуктивність та збільшити обсяги виробництва, сприяють збереженню екосистем, зміцнюють здатність адаптуватися до зміни клімату, екстремальних погодних явищ, засух, повеней та інших лих і поступово покращують якість земель та ґрунтів;
- збільшити інвестування, у тому числі шляхом активізації міжнародного співробітництва, в сільську інфраструктуру, сільськогосподарські дослідження й агропропаганду, розвиток технологій і створення генетичних банків рослин і тварин з метою зміцнення потенціалу країн, що розвиваються, особливо найменш розвинених країн, у галузі сільськогосподарського виробництва;
- вжити заходів для забезпечення належного функціонування ринків продовольчих товарів і продукції їх переробки та сприяти своєчасному доступу до ринкової інформації, у тому числі про продовольчі резерви, з метою допомогти обмежити надмірну волатильність цін на продовольство;

- активізувати міжнародне співробітництво з метою полегшення доступу до досліджень і технологій в галузі екологічно чистої енергетики, включаючи відновлювану енергетику, підвищення енергоефективності та передові й чистіші технології використання викопного палива, та заохочувати інвестиції в енергетичну інфраструктуру і технології екологічно чистої енергетики;
- розробляти й упроваджувати інструменти моніторингу впливу на сталий розвиток стійкого туризму, який сприяє створенню робочих місць, розвитку місцевої культури та виробництву місцевої продукції;
- інші заходи.

Для реалізації задекларованих Україною цілей необхідно змінювати внутрішню систему господарювання, виходити з інвестиційними пропозиціями на міжнародну арену, запроваджувати високо-технологічні, інноваційні виробництва з високою додатною вартістю, поступово звільнятися від сировинної економіки та запроваджувати нові переробні потужності, створюючи при цьому нові робочі місця, а, отже, і підвищувати прожитковий рівень населення, і, звичайно ж вирішити проблему національного масштабу – утилізацію сміття та відходів від виробництва шляхом запровадження високоефективних переробних потужностей з можливістю генерації теплової та електроенергії. Вирішення цих завдань дійсно покращить загальний рівень життя населення України, особливо в сільській місцевості, де сьогодні здійснюються структурні перетворення, відбувається децентралізація влади та об'єднуються територіальні громади, а, отже, люди сподіваються на краще їх майбутнє, особливо у фінансово-економічному та екологічному стані.

Якщо звернути увагу на результати реформ, що були проведені в Польщі та країн Балтії, слід констатувати, що успіх економічних реформ і децентралізація влади є взаємозалежними. В цих країнах позитивні зміни в економіці і адміністративна реформа йшли паралельно. При цьому було налагоджене співробітництво місцевих громад з підприємцями. На сьогодні кожен регіон України розробляє свої програми розвитку і було б логічним прийняття участі у

цьому процесі бізнесу. Якщо ж цього не станеться, то будуть розроблені лише декларативні документи, які ніякого реального впливу на економічний розвиток громади не матимуть.

Як ми вже раніше наголошували, сталий розвиток напряму пов'язаний з інноваціями. Лише використання сучасних інноваційних технологій надає можливість більш ощадливо використовувати джерела енергії, мати мінімальний вплив на навколишнє середовище та бути більш економічно ефективними. Якщо звернути увагу на рівень запровадження сучасних інноваційних розробок у власне виробництво (рис. 2), а також суми капітальних вкладень в такі розробки протягом останніх п'ятнадцяти років слід наголосити про суттєве збільшення таких капітальних вкладень. Сума інвестицій в інновації збільшилась майже у 8 разів, а кількість таких підприємств варіює на межі 20% від загальної кількості підприємств. Це говорить, що український бізнес вже працює над забезпеченням власного виробництва високоефективними, ресурсозберігаючими технологіями.

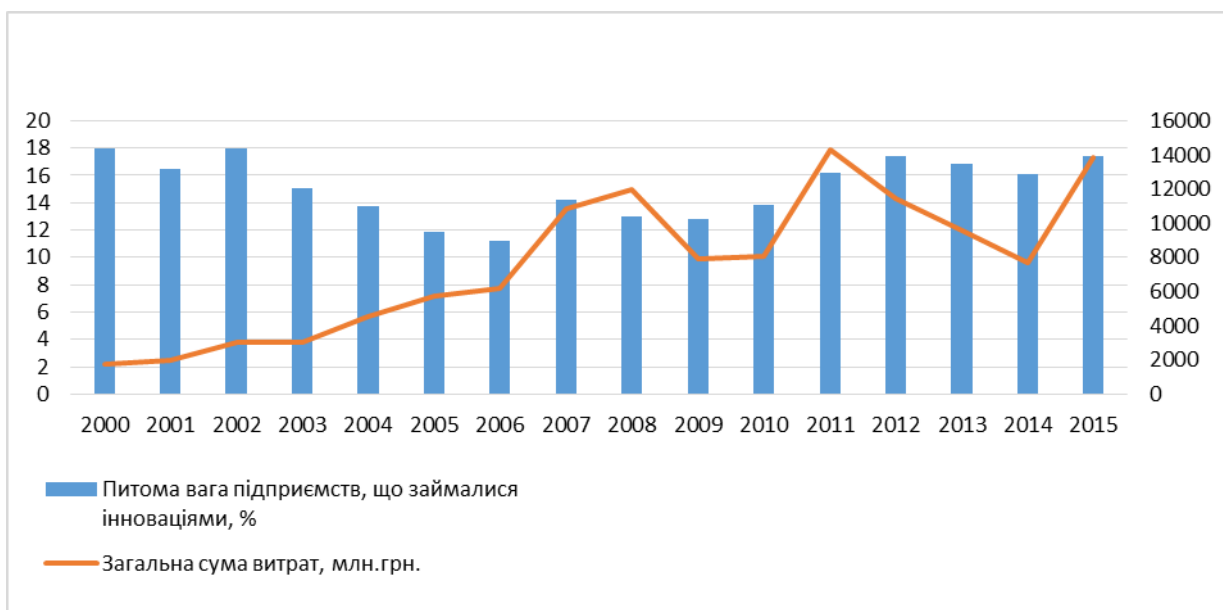

Рис. 2. Інноваційна активність вітчизняної економіки

Джерело: складено автором за [4]

Але також слід наголосити на тому, що доступність таких технологій можлива лише при достатньо сильному фінансовому стані вітчизняних

підприємств. Так, у сільському господарстві протягом 7-10-ти останніх років спостерігається значне зростання інтегруючих структур, таких як холдинги, які об'єднали в собі досить багато окремих суб'єктів господарювання з їх капіталом та земельними ресурсами, а також змогли залучити зовнішній інвестиційний капітал (рис. 3).

Рис. 3. Джерела та об'єми фінансування інноваційної діяльності

Джерело: складено автором за [5]

Отримані результати чітко свідчать, що протягом останніх 10-ти років вітчизняні підприємства досить ефективно залучали іноземні інвестиції та інші джерела фінансування для підвищення ефективності власної підприємницької діяльності, але на жаль, частка державного фінансування інноваційних проектів достатньо мізерна, і малі форми господарювання мають досить обмежені можливості інтегрування у власне виробництво таких технологій.

Якщо звернути увагу на науковий потенціал держави (рис. 4), слід зазначити, що протягом років незалежності України, кількість науковців постійно скорочується і на сьогодні налічує близько 64 тис. у порівнянні з 313 тис. науковців на початок 1990 року. Кількість організацій, які виконують наукові дослідження залишається практично незмінною, але дещо зменшилась з 1344 до 978. Серед загальної кількості науковців, кількість докторів наук зросла з 8 тис.

осіб до 16 тис. осіб, а кількість кандидатів наук становить 86230 чоловік. Такі показники свідчать про те, що на сьогодні вітчизняна освіта та наука не в змозі розвиватися більш-менш паралельно чи навіть разом з виробництвом, бути провідником сучасних технологій. Вітчизняні ВНЗ мають потужний потенціал висококваліфікованих кадрів, але доступу до технологій, їх вивчення та використанні в освітньому процесі нажаль не мають через брак фінансових ресурсів. Результатом цього є те, що питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП України становить лише 0,64%.

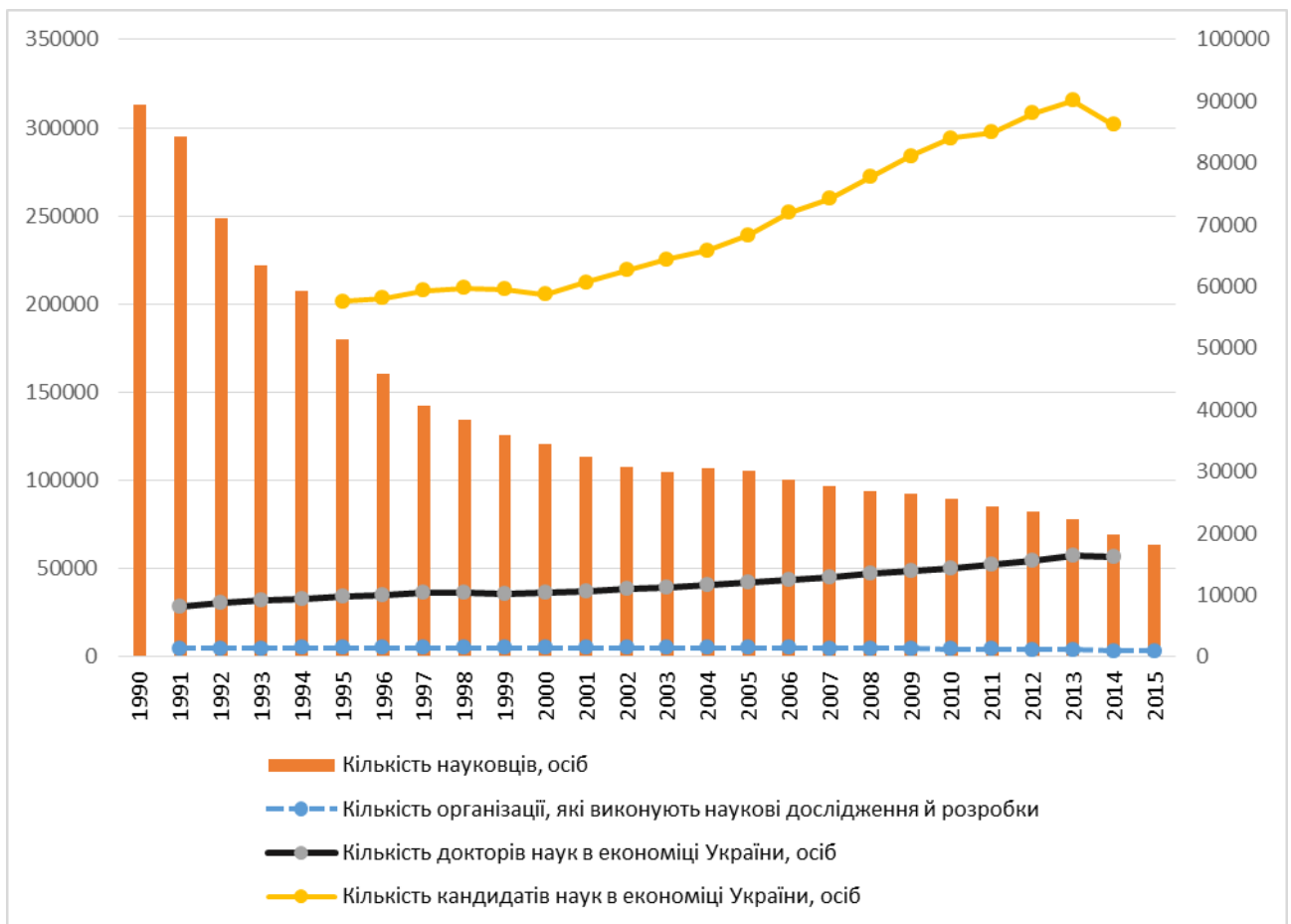

Рис. 4. Науковий потенціал економіки України

Джерело: складено автором за [6]

Трансфер інновацій в першу чергу здійснюється шляхом міжнародного обміну науковими кадрами, навчанням у закордонних навчальних закладах, виробничих поїздках, навіть шляхом відкриття туристичних потоків. Україна повинна досить активно позиціонувати себе на міжнародній інтелектуальній арені, щоб мати доступ до новітніх інноваційних розробок. Якщо звернути

увагу на приведені аналітичні дані (рис. 5), то з них випливає, що досить значна кількість громадян України постійно здійснюють поїздки за кордон, і можуть бути провідниками інновацій та нових науково-технічних розробок у власну економіку, для цього необхідно на державному рівні запровадити програми підтримки інноваційних впроваджень, розвитку стартапів, бізнес-інкубаторів, науково-технічних, сучасних дослідницьких та конструкторських центрів, що надасть змогу як залучити, так і закріпити та впровадити сучасні технології у власне виробництво.

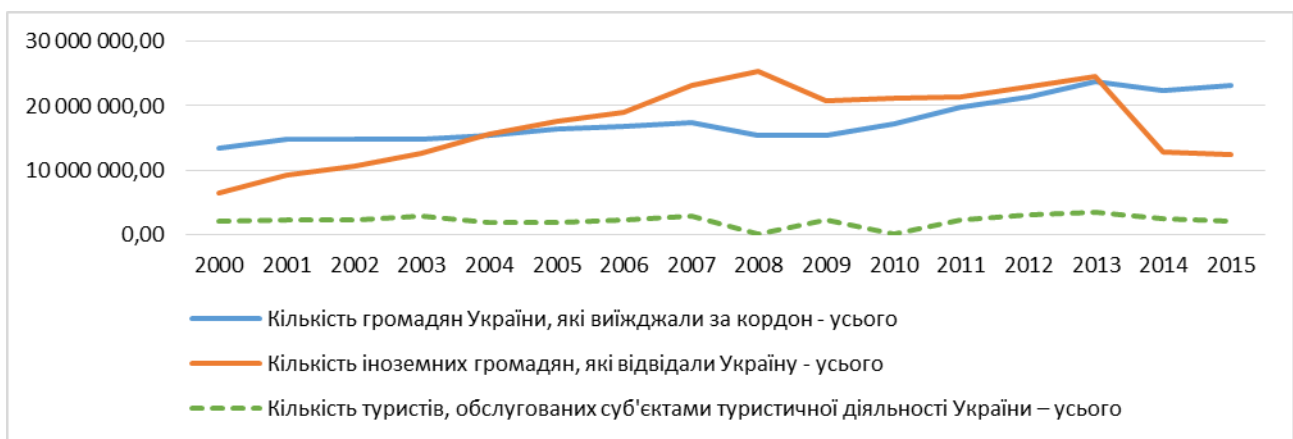

Рис. 5. Туристичні потоки України

Джерело: складено автором за [7]

Але також слід звернути увагу і на те, що кількість іноземних громадян, які відвідали Україну, значно скоротилась протягом 2013-2015 р.р. Але причина цього може бути у досить складній внутрішній ситуації, яка склалась в Україні - проведенні АТО, анексії Криму, окупації Донецької та Луганської областей.

Висновки і пропозиції. Із вище зазначеного витікають важливі висновки. По-перше, сучасне управління суспільними процесами має перейти на засади сталого розвитку. Україні потрібно ретельно вивчати світовий досвід та адекватно реагувати на зусилля ООН у цій сфері. По-друге, потрібно не лише ознайомити з ним керівників різних рівнів, а довести до відома усіх громадян та залучити їх до справи, перш за все, на рівні муніципального управління. По-третє, до цієї справи необхідно активно залучати національну освіту та

переводити систему навчання у відповідності до моделі сталого розвитку. Також необхідно провести масштабну роботу по прогнозуванню можливих результатів та наслідків для регіональної та національної економіки.

Проведені нами дослідження в повній мірі підтверджують здатність України зайняти своє почесне місце серед економічно та соціально сильних європейських країн, але необхідно приділити зусилля по стабілізації внутрішнього становища в державі, формуванні позитивного іміджу надійного партнера на зовнішніх ринках, приділяти більшу увагу сучасній науці та освіті, державній підтримці інноваційних, високотехнологічних виробництв.

Перспективами подальших досліджень є аналіз перспективних моделей розвитку регіональної та національної економіки, а також розробка прогнозних показників щодо відстеження можливих позитивних чи негативних результатів від запровадження таких моделей. Аналіз досвіду регіонів України, на території яких вже запроваджені та функціонують такі моделі.

Список використаних джерел:

1. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка НАН України, д.т.н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. – К.: Державна установа "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України", 2012. – 72 с.
2. Лук'яненко Д. Г. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / Д. Г. Лук'яненко. — Режим доступу: <http://ecolib.com.ua/book.php?book=20>
3. Цілі сталого розвитку 2016-2030 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>
4. Державна служба статистики України. Інноваційна активність (2000-2015 рр.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Державна служба статистики України. Джерела фінансування інноваційної діяльності (2000-2015 рр.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Державна служба статистики України. Наукові кадри та кількість організацій (2000-2015 рр.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

7. Державна служба статистики України. Туристичні потоки (1990-2015 рр.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Стоянец Н. В.

Сумский национальный аграрный университет

СОВРЕМЕННЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Резюме

Исследованы теоретические вопросы, которые касаются устойчивого развития экономики Украины. Охарактеризованы основные Цели устойчивого развития и определены первоочередные меры, которые нам необходимо выполнить при реализации данной экономической концепции. Проведены аналитические исследования состояния инновационного обеспечения и трансферта инноваций в национальное хозяйство Украины.

Ключевые слова: устойчивое развитие, социально-экономическое развитие, инновации, региональная экономика, национальная экономика, программы развития.

Stoyanets N.V.

Sumy National Agrarian University

MODERN FEATURES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

Summary

The theoretical issues relating to the sustainable economic development of Ukraine. Outlined the main objectives of sustainable development and priority measures that we need to do in the implementation of the economic concept. Conducted analyzes the state of innovation and ensure the transfer of innovation in the national economy of Ukraine.

Keywords: sustainable development, social and economic development, innovation, regional economy, the national economy, the development of the program.